

УДК 391:[303.446.2:316.722]:130.2

DOI <https://doi.org/10.15407/nte2024.01.034>

ПОНОМАР ЛЮДМИЛА

кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1725-9230>

PONOMAR LIUDMYLA

a Ph.D. in History, Senior Research Fellow at the Ukrainian Ethnological Centre Department of the NAS of Ukraine Maksym Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1725-9230>

Бібліографічний опис:

Пономар, Л. (2024) Традиційний народний одяг у вимірі сучасних націоконсолідаційних процесів. *Народна творчість та етнологія*, 1 (401), 34–41.

Ponomar, L. (2024) Traditional Folk Clothes in the Dimension of Modern Nation Consolidation Processes. *Folk Art and Ethnology*, 1 (401), 34–41.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2024. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ТРАДИЦІЙНИЙ НАРОДНИЙ ОДЯГ У ВИМІРІ СУЧАСНИХ НАЦІОКОНСОЛІДАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Анотація / Abstract

Стаття присвячена народній культурі, зокрема вбранню як потужному чиннику національної консолідації та вираження ментальності українців у розв'язаній росією війні. Розглянуто псевдонаукові наративи російських науковців з метою знищення ідентичності і зміни свідомості сучасних українців на підтримку сучасного фашистського режиму росії.

Наголошено на соціальному (як базовому) критерії для розуміння ролі народного вбрання, вишитої сорочки у згуртуванні нашого народу під час Помаранчевої революції, Революції гідності та війни росії проти України. У традиційній культурі соціальна й естетична функції в протиставленні «свій – чужий» утілювали колективні норми та естетику. Це маркування набуло нового суспільного, соціального звучання. Одяг є репрезентантом особи, його ментальності. У період Революції гідності вишиванка стала виразником єдності та спротиву народу України в національному масштабі. У цей період актуалізується знакова функція народного одягу, що визначає українську належність. На прикладі історій майстрів вишивки Донеччини показано, як етнічна пам'ять знайшла практичне втілення в умовах війни. Їх об'єднує громадянська позиція – показати, що їхня земля – споконвічна українська з багатою культурою народного вбрання. Для дослідників одягу це дуже важливі факти як джерело осмислення сучасних функцій вбрання, зокрема інформативної функції вишиванки (її культурного та соціального контексту).

Цей соціокультурний феномен потужно характеризує українську спадкоємність, самоідентифікацію, тому сприймається окупантами як зброя, подібно до мови і всієї спадщини. Вишиванка – символ незламності та віри в перемогу для переселенців та тих, хто пережив окупацію.

У статті виокремлено тенденцію до зростання значення місцевої спадщини малої батьківщини з її кодами ідентифікації, що визначило діяльність багатьох майстрів.

Ключові слова: народна культура, народне вбрання, вишита сорочка, ідентифікація, соціальна функція.

The article is devoted to folk culture, in particular, clothing as a powerful factor of national consolidation and expression of the mentality of Ukrainians in the war unleashed by Russia. The pseudo-scientific narratives of Russian scientists with the aim of destroying the identity and changing the consciousness of modern Ukrainians in support of the modern fascist regime of Russia are considered. Emphasis is placed on the social (as a basic) criterion for understanding the role of the national dress, the embroidered shirt, in uniting our people during the Orange Revolution, the Revolution of Dignity, and Russia's war against Ukraine. In traditional culture, social and aesthetic functions in the contrast "friend or foe" embodied collective norms and aesthetics. This marking has acquired a new public, social meaning. Clothing is a representative of a person and their mentality. During the Revolution of Dignity, the embroidered shirt became an expression of the unity and resistance of the people of Ukraine on a national scale. In this period, the iconic function of national clothing, which defines Ukrainian belonging, is actualized. Using the example of the stories of the embroidery masters of Donetsk region, it is shown how the ethnic memory found a practical embodiment in the conditions of the war. They are united by a civic stance – to show that their land is primordial Ukrainian with a rich culture of folk clothing. For clothing researchers, these are very important facts as a source of understanding the modern functions of clothing. In particular, the informative function of embroidery is its cultural and social context, the author's position regarding the Russian war.

This socio-cultural phenomenon powerfully characterises Ukrainian continuity and self-identity, and is therefore perceived by the occupiers as a weapon, just like the language and the entire heritage. Vyshyvanka is a symbol of indomitability and faith in victory for immigrants and those who survived the occupation.

The article highlights the tendency to increase the value of the local heritage of the Little Motherland with its identification codes, which has determined the activities of many masters.

Keywords: Folk culture, folk dress, embroidered shirt, identification, social function.

Самоорганізація українців у захисті своєї землі поставила всі крапки над «і» в дискусіях про те, чи склалося в Україні громадянське суспільство. Важливим чинником його формування є зв'язок народної культури та національної самосвідомості. Як вплинули процеси самоідентифікації на сучасне життя українців, яке вираження має ментальність українців і чому її хочуть знищити в розв'язаній росією війні? У цьому вимірі можемо говорити про етнічний компонент нації, у якому традиційна культура має непересічне значення. Ці аспекти ще в 90-х роках ХХ ст. були чітко визначені в статті В. Балущка «Етнічне і національне; динаміка взаємодії», де йдеться саме про роль етнічного в національному розвитку й державобудівництві [1, с. 105]. Автор наголошує на тому, що етнічний фактор є обов'язковим в усіх моделях нації, характеризує етногенетичну нішу, в якій основна етнічна ознака – етнічна самосвідомість, що передається від предків до нащадків [1; 2; 3]. Без етнічної ніші не може скластися жоден етнос. Тому сучасний фашистський

режим росії озвучує найважливішу мету – «змінити свідомість сучасних українців», проголошує знищення саме цього етнічного компонента – ідентичності [11]. В. Балущок у вже згаданій нами статті писав про поширення в російській етнології ідей конструктивізму, зокрема в роботах директора Інституту етнології ім. М. Миклухо-Маклая В. Тишкова. У 2005 році в Санкт-Петербурзі на VI Конгресі етнографів і антропологів росії В. Тишков заявив, що «цивілізаторська місія росії» полягає в поширенні православ'я і російської культури, у виконанні функцій «зберігача пам'яті та ідентичності народів». В основі цієї ідеї лежали наративи знищення ідентичності і зміна свідомості сучасних українців [11]. У 2013 році колишні міністри РФ (В. Тишков, В. Михайлов, В. Зорін) та заступник В. Тишкова в Інституті етнології й антропології Р. Абдулатипов у проєкті стратегії державної національної політики визначили російському народу об'єднувальну роль при формуванні начебто унікальної «соціокультурної цивілізаційної спільності, багатонародної російської нації»¹. Ця ідея стала

основою політики росії і була підтримана її науковцями [11].

Виправдовуючи війну, путін затвердив нову офіційну концепцію: попередню «радянську» про «два братських народа» замінив на нову: тепер це один народ, «велика російська нація», розділена більшовиками. Такі ідеї проголошують територію України російською. Офіційна російська державна політика визначила українську мову та культуру як російську: як заявляє путін, різниця в культурі й мові між росіянами та українцями така, як між північчю і півднем Італії². Отже, не визнається суверенітет українців. І таку політику росія проводить не тільки щодо України. Яскравим прикладом знищення етносів є національна політика щодо народів росії. Діячі національних рухів ерзян і мокша спростовують твердження російської влади, що вони – це єдиний народ під назвою «мордва». Отже, ерзян і мокша штучно об'єднали³. Представники цих етносів таку їхню назву вважають образливим прізвиськом, нав'язаним московськими завойовниками. Ерзянський старійшина Сиресь Боляєнь на абсурдну заяву путіна – порівняння українців і росіян як єдиний народ з мордовою, яку утворюють ерзя та мокша, зауважив: «Ерзя змушені рахуватися з тими умовами, в яких нашому народу доводиться виживати. Однак етногенез – це складний процес, який не кориться указам путіна» [10]. Історія ерзян і мокша – це один із тисяч епізодів постійного загарбання і знищення багатьох народів.

Які ж інструменти використовує росія у своїй національній політиці? Одним із них є знищення етнічної генеалогії, серед якої – народна культура. Для цього активно залучаються російські науковці на кшталт Тишкова, котрі у своїх псевдонаукових статтях просувають антиукраїнські наративи, у той час, коли справжні науковці змушені мовчати в репресивній російській державі. Однак спростувати напрацювання істориків, етнологів, фольклористів, діалектологів, етномузикологів у царині народної спад-

щини [9] неможливо. Зокрема, потужним рушієм руйнування міфів є сімейна та календарна обрядовість з найдавнішими реліктами слов'янської культури. Ті ж російські науковці, зокібна представники толстовської школи, досліджували давню народну культуру українців і розуміли об'єктивну етнографічну та діалектну картину України, що має зв'язок ареалів різних явищ культури з ареалами розселення племен періоду Київської Русі. Одним із псевдодоказів російських політиків і науковців є посилання на різноманіття етнокультури та діалектів українців як заперечення їх як єдиного народу. Ці міфи розвінчують українські науковці, скажімо, Н. Кожоляно: «Наявність стереотипів субетнічної та локально-етнографічної поведінки не заперечує єдності етносу» [7]. На прикладі дослідження етнокультури, діалектних зон, українських етнографічних регіонів чітко простежується безперервна традиція. Цю спадкоємність неможливо знищити неправдивими історичними версіями: «У Європі родословну знали... А нам казали і кажуть [рашисти. – Л. П.]: “Ми ніхто, ошибка природы”. Але устануть і діди, і прадіди...»⁴.

Народна культура, зокрема вбрання, є потужним чинником національної консолідації. Перед дослідниками стоїть завдання простежити формування культурно й політично значущих кодів, серед них – вишитої сорочки. Феномен національного впливу вишитої сорочки, вишиванки, що стала надбанням світової спільноти в умовах глобалізації, пов'язаний з національним піднесенням. Необґрунтованою є думка науковців про запозичення «моди» на вишиту сорочку на початку ХХІ ст. у Литві⁵. Для дослідження сучасного одягу важливий, як зазначає відома польська дослідниця Анна Вероніка Бжезінська, один критерій: соціальний [13, S. 16]. Цей критерій є базовим для розуміння ролі народного вбрання, вишитої сорочки у згуртуванні нашого народу під час Помаранчевої революції, Революції гідності до нашого часу. У традиційній культурі

локальні традиції в одязі ставали маркером громад за особливостями різновидів одягу, крою, способів носіння. Декоративні особливості – колір, техніка виконання (ткання, вишивка), орнамент – визначали естетичні норми колективу. І соціальна функція, і естетична у протиставленні «свій – чужий» утілювали колективні норми. Це маркування набуло нового суспільного, соціального звучання. Вбрання виступає репрезентантом особи, його ментальності. Під час Революції гідності вишиванка стала виразником єдності та спротиву народу України в національному масштабі. У цей період актуалізується знакова функція народного одягу, що визначає українську належність. У реальному часі можна відстежити, як етнічна пам'ять знайшла практичне втілення в критичних умовах. Скажімо, у Донецькій області День вишиванки особливого значення почав набирати у 2014–2015 роках, коли в багатьох жителів відбулася переоцінка цінностей через початок російської агресії на Донбасі. Про це свідчать, зокрема, історії майстрів вишивки Донецчини та Луганщини. Їх об'єднує громадянська позиція – показати, що їхня земля – споконвічна українська з багатою культурою народного вбрання. Дуже точно це виражено в назві статті Вільного радіо – «Вишиванка як злам свідомості. Як майстрині з Бахмута руйнують стереотипи про “руський” Донбас» [12]. Ідеться про учасниць майстерні «Оберіг» Світлану Кравченко, Тетяну Гольц, Наталю Роменську та Ларису Комісарову, які відтворювали традиційний одяг, створювали колекцію народного вбрання свого краю у 2014 році з метою «довести, що схід України має глибоке народне коріння» [12]. Варто зазначити, що одягти вишиванку в 2014 році на Донецчині чи Луганщині було виявом великої мужності бахмутян і ризиком для життя. Адже це означало відкрито сказати: «Я відстоюю свою землю. Це моя земля! Я на цій землі народилася, і вона є моїм корінням українським» [12]. Для дослідників одягу це дуже важливі факти як джере-

ло осмислення сучасних функцій вбрання, зокрема інформативної функції вишиванки – її культурного та соціального контексту. «Я познайомилася з дівчатами та хлопцями військовими, – розповідає відома майстриня з Краматорська Вероніка Романькова. – Саме один з них попросив пошити йому вишиванку. Казав, що коли приїде додому, на Західну Україну, то розкаже, що на Донецчині є чудова майстриня, яка зробила йому сорочку-оберіг з родинним орнаментом. З цього моменту й почала шити вишиванки для себе, рідних, для друзів, щоб підкреслити свою громадянську позицію. Я вирішила, що це моя народна дипломатія, і саме так буду боротися за свою країну. Згодом жителі нашого міста зацікавились моїми виробами, і пішли замовлення. Це підкреслює, що Донецчина – це Україна» [5]. Майстриня створила сорочки – «родинні обереги»: у візерунок вона вводить дані про власника (місяць, число, літеру). Ще один приклад суспільного звучання народного вбрання – Приазовська вишита сорочка. Ідея створення належить волонтеру Кирилові Долімбаєву, яку зреалізувала переселенка першої хвилі з Луганська Тетяна Нафтель⁶. Саме Революція гідності та війна з Росією змінили їхні погляди. Метою було показати Маріуполь як українське місто: *«Ми вирішили, що ідея скласти візерунок з квітів та елементів, які є на розпису храму [петриківський розпис. – Л. П.] – найкраща. Потім виник птах, що летить вгору, всередині якого намалювала Древо життя»* [4]. Серед робіт Тетяни Нафтель є «бойова» вишиванка, розроблена для 503-го окремого батальйону морської піхоти «Барсук», який дислокувався в Маріуполі. На ній – *«барсук з шеврона, восьмикінецьна зірка, тризуб Нептуна та український орнамент»*⁷. Маріупольська вишиванка – приклад нової репрезентації народної сорочки як культурного явища міської культури.

Чим можуть налякати людину зі зброєю вишиті орнаменти на сорочках? Христина Ямбор, журналістка, розповідає, що

«у 2015 році кримських татар, які одягнули українські вишиті сорочки, затримали російські спецслужби і звинуватили в підготовці терористичного акту, а вимушених переселенців з Донецької області обшукували. Якщо знаходили вишитий одяг, знищували його. [...] Адже вишиванка таїть в собі зашифровані послання наших предків»⁸. Цей соціокультурний феномен характеризує українську спадкоємність, самоідентифікацію, тому сприймається окупантами як зброя, так само, як мова та вся українська спадщина. У Мелітополі російські нацисти розпочали «денацифікацію» з розпорядження спалити вишиванки в дитячому садку «Ластівка»⁹.

Вишиванка стала символом нескореності, незламності, віри в перемогу в цій війні. Залишаючи окуповані міста й села, жителі Донецької та Луганської областей вивозили свої вишиванки – як символ нерозривного зв'язку з рідною землею, символ віри в перемогу. Продавець кульок у мирному Маріуполі Ганна Ворошева після вторгнення загарбників в Україну стала волонтеркою і вивозила людей із міста. Після оголошення загарбниками волонтерів «терористами» потрапила до справжньої фашистської катівні – Оленівської в'язниці, де жінка-конвоїр вигукувала щодня фрази: «Пожирували у своєму Маріуполі, вистачить. Все, тепер житимете, як ми живемо». Ганна Ворошева згадувала, що коли її будинок опинився під небезпекою зруйнування від нескінченних бомб рашистів, то головне, що вона взяла з квартири, це свою вишиванку: «Я навряд чи потім пізніше зможу потрапити взагалі до своєї квартири. Місто розрізалось все лініями вогню. За звичкою склала там халат, ще щось. Потім зрозуміла, що все це неважливо. Я зрозуміла, що я візьму цю сукню [червону вишиванку. – Л. П.] обов'язково. Вона мені дуже личить. Я так мріяла в Оленівці, що я вийду десь в міжнародному аеропорту і буду стояти в цій вишиванці. Це для мене такий символ свободи. Нарешті, нарешті я буду вільна» [6].

У період війни зміцнюється тенденція до актуалізації «місцевих, локальних ідентичностей, тобто зростає значення місцевої спадщини з її кодами ідентифікації. Цей інтерес до спадщини малої батьківщини визначив діяльність багатьох майстрів, зокібно Олени Дідик: «У моїй колекції переважно Центральна Україна. Найстаршому вбранню років зо двісті. Є кілька сорочок із Поділля, Західної України, але основні зусилля я спрямувала на свою Малу Батьківщину та околиці. Адже це величезний пласт, котрий треба вивчати, досліджувати» [8]. Глибоке вивчення культури свого краю допомагає О. Дідик представити історію локальних традицій. Її роботи, як і інших майстрів, відображають загальне бачення відтворення етнічних традицій вбрання – «не цілковите копіювання». «А коли максимально відшите до якихось автентичних зразків, коли у кожен стібочок, кожную ниточку вкладена душа, то енергетика предків у цій речі є. Хоча, зрештою, як би ми не хотіли, не зможемо зробити один в один таку річ, яка була сто чи двісті років тому. Бо ми інші, світ інший. Тому мої сорочки відтворені за автентичним зразком, але з новим диханням, новим життям», – зауважила майстриня [8]. Тобто цей одяг має поєднувати традицію та інновацію, пов'язуватися з образом сучасника. Прикметно, що на східних територіях, де національна культура зазнала значної нівеляції, чи не найбільше населення звертається до свого коріння, де пісня, одяг, історія поєднанні в єдине духовне ціле, є візитівкою краю: «Ми робимо важливу річ: шукаємо, збираємо і передаємо інформацію наступному поколінню, щоб наші діти знали, як звучить автентична пісня, як одягались наші предки і яких звичаїв дотримувались»¹⁰. Це те, що творить український простір в його духовному, естетичному та інтелектуальному вимірі. У Львові почали виготовляти вишиванки з орнаментами регіонів України, які найбільше охопила війна. Ідею подала Світлана Недодаєва, що працює в компанії «Сварга» модельєром і розробляє вишиван-

ки. Жінка у 2015 році залишила Донецьк, і вишивка для неї – це нерозривний зв'язок з малою батьківщиною. «Це дуже важливі моменти та символи, які асоціюють з ідентичністю, історією, корінням та філософією народу, – каже Світлана. – Я запропонувала ідею з орнаментами, бо знаю, наскільки це допомагає людям у складні часи не втратити віру, розуміти, що ми все подолаємо. Ми повинні розповісти про ці регіони й підтримати людей, котрі покинули свої домівки, чий помешкання знищили окупанти. Для того, щоб вони відчували родинний дотик та коріння»¹¹. Майстрині також планують виготовити багато блакитно-жовтих вишиванок для зустрічі перемоги, щоб якнайбільше людей одягти в них, аби показати нездоланність національних цінностей.

Велике значення має діяльність колекціонерів, що показує неабияке зацікавлення українців народним вбранням і є виявом громадянської позиції. Скажімо, авторка проекту «Нація» Ксенія Малюкова зазначає, що «нація – це мова, це віра, це пісні, це душа, це наша українська душа, це саме головне, те що відрізняє нас від дуже багатьох. І звичайно – і національне вбрання»¹². Зріс інтерес до «практичної етнографії» – способів одягання вбрання, пов'язування жіночих головних уборів, серед них – наміток, хусток; виготовлення вінків. Це професійно демонструється на проєктах та презентаціях автентичного вбрання, в авторських відеороліках. Резонансний проєкт «Витоки» зібрав кращих збирачів і дослідників-колекціонерів, що репрезентують автентичні комплекси, реконструкції вінків, наміста тощо¹³.

Великим визнанням України, підтримкою її прагнення до демократії стало святкування Дня вишиванки, що вийшло на міжнародний рівень. Про його святкування в Канаді депутат Ден Мазьє наголосив кореспондентові Укрінформу: «Ми дійсно розуміємо важливість української вишиванки як символу спадщини, гідності та єдності»¹⁴. Він додав, що це свято також нагадує про виклики, перед якими Україна поставала в минулому та продовжує долати як незалежна держава: «Цей день дає нам ще одну нагоду висловити свою підтримку українському народу у його боротьбі за суверенітет. Ми ніколи не визнаємо анексію Криму та окупацію Донбасу»¹⁵. У глобалізаційному світі інтенсивних контактів, міжетнічних зв'язків, інтернету вишиванка складає ціннісний фонд. Вишиванка «універсальна у вираженні зв'язку з національною культурою українців, поєднує локальне розмаїття і водночас є носієм вагомих загальнолюдських смислів»¹⁶. Неабияке зацікавлення широких кіл населення, особливо молоді, народним вбранням позначилося на зростанні знань про український костюм різних регіонів. Сучасний контекст використання народного одягу виконує важливі функції, зокрема підкреслює національну, регіональну ідентичність, є носієм локальної традиції. У День вишиванки 2022 року на телебаченні прозвучав вислів «Вишите відродження» – руїни зруйнованих будинків, міст поставали знову разом з вишитим на них орнаментом. «Відбудуємо...» Це теж великий смисл вишиванки як символу відродження.

Примітки

¹ Концепція національної політики РФ. URL : [https://uk.wikipedia.org > wiki](https://uk.wikipedia.org/wiki/Концепция_национальной_политики_РФ).

² Путин об Украине, единстве украинского и русского народа. URL : [president.gov.ua. https://petition](https://president.gov.ua/petition).

³ Мокша (народ). Вікіпедія. URL : [https://uk.wikipedia.org > wiki://uk](https://uk.wikipedia.org/wiki/Мокша_(народ)).

⁴ Записано у с. Яблунівка Фастівського р-ну Київської обл. від Корженської Г. М., 1945 р. н.

⁵ Лекція Оксани Косміної «Міфи і факти про вишиванку...». URL : [http://uamoderna.com lecture-kosmina-vyshyvanka](http://uamoderna.com/lecture-kosmina-vyshyvanka).

⁶ Приазовська вишиванка народилася в Маріуполі. Тепер вона... URL : <https://svoi.city > articles > mariupolska-vishivanka>, 19 травня 2022 р.

⁷ Від традиційних орнаментів до бойової вишиванки. URL : <https://procherk.info > tabloid > 99-cherkassy-news >>, 27 травня 2022 р.

⁸ Спецоперація «вишиванка» [2/3]. Gazeta. UA. 19 травня 2022 р. URL : <https://gazeta.ua>.

⁹ Українська вишиванка. Обереги українського народу. Вип. 8. URL : <https://nibu.kyiv.ua > exhibitions>. 18 травня 2022 р.

¹⁰ Стародавня вишивка Донеччини, Луганщини, Харківщини, Миколаївщини та Київщини відтепер буде на сорочках. У Львові почали виготовляти 2 квіт. 2022 р. URL : <https://zahid.espreso.tv/vishivanki-z-traditsiyrimi-ornamentami-okhoplenikh-viynouy-regioniv-ukraini-vigotovlyayut-u-lvovi-foto>.

¹¹ Там само.

¹² Проект Нація. 2023. URL : <https://youtube.com/watch?v=gDb96lUSs38&feature=share>.

¹³ Фото Проект Витоки – УНІАН. URL : <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=%D0%A4%D0%BE%D1%82%D0%BE+%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82+%D0%92%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%B8+%E2%80%93+%D0%A3%D0%9D%D0%86%D0%90%D0%9D.+&bshrm=rimc/1>.

¹⁴ Українців усієї Канади запросили на День вишиванки. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3238222-ukrainciv-kanadi-zaprosili-na-masstabnij-den-visivanki.html>.

¹⁵ Там само.

¹⁶ День вишиванки-2021 в Україні та світі Радіо Свобода. URL : <https://www.radiosvoboda.org>.

Джерела та література

1. Балушок В. Г. Етнічне й національне: динаміка взаємодії. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 1999. № 1. С. 93–106.

2. Балушок В. Г. Концепція етногенетичних ніш і її значення для вивчення походження народів світу. *Народна творчість та етнологія*. 2003. № 3. С. 29–35.

3. Балушок В. Українська етнічна спільнота: етногенез, історія, етнімія / [відп. ред. Г. Скрипник]. Біла Церква : Видавець О. В. Пшонківський, 2008. 304 с.: іл.

4. Богуцька С. Дерево життя та птах, що летить угору – як маріупольці розробили Приазовську вишивку. 18.05.2022. URL : <https://vikna.tv/styl-zhyttya/podorozhi/derevo-zhyttya-ta-ptah-shho-letyt-ugoru-mariupolczi-rozroblyly-pryazovsku-vyshyvku-v-ukrayinskyh-kolorah/>.

5. Вероніка Романькова: «Вишиванка – це моя народна дипломатія на Донеччині». *Вчасно. Інформаційне агентство*. 19.05.2021. URL : <https://vchasnoua.com/donbass/69508-veronika-romankova-vyshyvanka-tse-moia-narodna-dyplomatiia-na-donechchyni>.

6. Волонтерка з Маріуполя вийшла з Оленівської катівні після 100 днів у полоні ворога. 31.08.22. URL : <https://tsn.ua/ato/volonterka-iz-mariupolya-viyshla-z-olenivskoyi-kativni-i-divom-vivezla-dokazi-tortur-i-imena-kativ-2147554.html>.

7. Кожолянюк Г. Етнонаціональна своєрідність українців-русинів Буковини: історія, сучасні аспекти проблеми. *Народна творчість та етнологія*. 2010. № 3. С. 78–91.

8. Марусич Р. Олена Дідик: «Для мене кожна сорочка – великий скарб». 2017-05-18. URL : https://m.gorod.cn.ua/news_82756.html.

9. Пономар Л. Два світи культурної спадкоємності. *Народна творчість та етнологія*. 2022. № 2. С. 73–81.

10. Росія: лідер ерзян прокоментував слова Путіна, який порівняв українців і росіян із «мордовою». 30.06.2021. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosiia-erzyany/31334339.html>.

11. Тишков В. О. Підтримка політики Володимира Путіна. Вікіпедія. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B8%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%B2_%D0%92%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B9_%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE-%D0%B2%D0%B8%D1%87.

12. Чернова М. Вишиванка як злам свідомості. Як майстрині з Бахмута руйнують стереотипи про «руський» Донбас. 20.05.2021. URL : <https://freeradio.com.ua/vyshyvanka-iak-zlam-svidomosti-iak-maistryni-z-bakhmuta-ruiniuiut-stereotypy-pro-ruskyi-donbas/>.

13. Brzezińska A. W. Strój ludowy – od biografii przedmiotu do tożsamości przedmiotu. Atlas polskich strojów ludowych. Stroje ludowe jako fenomen kulturowy / praca zbiorowa pod redakcją Anny Weroniki Brzezińskiej i Marioli Tymochowicz. Wrocław, 2013. Wydawca : Polskie Towarzystwo Ludoznawcze. URL : <https://repozytorium.amu.edu.pl/items/a150383f-8ca6-4c39-a9ae-2e49b4839a42>.

References

1. BALUSHOK, Vasyl. Ethnic and National: The Dynamics of Interaction. *Sociology: Theory, Methods, Marketing*, 1999, no. 1, pp. 93–106 [in Ukrainian].
2. BALUSHOK, Vasyl. The Concept of Ethnogenetic Niches and Its Significance for the Study of the Origin of the Peoples of the World. *Folk Art and Ethnology*, 2003, no. 3, pp. 29–35 [in Ukrainian].
3. BALUSHOK, Vasyl. Ukrainian Ethnic Community: Ethnogenesis, History, Ethnonymy. Hanna SKRYPNYK, ed. Bila Tserkva: Publisher O. V. Pshonkivskyi, 2008, 304 pp.: ill. [in Ukrainian].
4. BOHUTSKA, Sofia. *The Tree of Life and A Bird, Flying Up – How the People of Mariupol have Developed the Sea of Azov Region Embroidery*. May 18, 2022. Available from: <https://vikna.tv/styl-zhyttya/podorozhi/derevo-zhyttya-ta-ptah-shho-letyt-ugoru-mariupolczy-rozrobly-pryazovsku-vyshyvku-v-ukrayinskyh-kolorah/> [in Ukrainian].
5. ANON. Veronika Romankova: “Vysyvanka is My People’s Diplomacy in Donetsk Region”. *In Time. Information Agency*. May 19, 2021. Available from: <https://vchasnoua.com/donbass/69508-veronika-romankova-vyshyvanka-tse-moia-narodna-dyplomatiia-na-donechchyni> [in Ukrainian].
6. ANON. *The Volunteer from Mariupol has Left Olenivka Torture Camp after 100 Days in the Enemy Captivity*. August 31, 2022. Available from: <https://tsn.ua/ato/volonterka-iz-mariupolya-viyshla-z-olenivskoyi-kativni-i-divom-vivezla-dokazi-tortur-i-imena-kativ-2147554.html> [in Ukrainian].
7. KOZHOLIANKO, Heorhii. Ethno-National Originality of the Bukovyna Ukrainians-Ruthenians: History, Modern Aspects of the Problem. *Folk Art and Ethnology*, 2010, no. 3, pp. 78–91 [in Ukrainian].
8. MARUSYCH, Roman. *Olena Didyk: “Each Shirt is a Great Treasure for Me”*. May 18, 2017. Available from: https://m.gorod.cn.ua/news_82756.html [in Ukrainian].
9. PONOMAR, Liudmyla. Two Worlds of Cultural Continuity. *Folk Art and Ethnology*, 2022, no. 2, pp. 73–81 [in Ukrainian].
10. ANON. *Russia: The Leader of Erzyas has Commented on the Words of Putin, Comparing Ukrainians and Russians to “Mordvins”*. June 30, 2021. Available from: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosiia-erzyany/31334339.html> [in Ukrainian].
11. ANON. Tyshkov Valerii Oleksandrovych. The Support of Volodymyr Putin’s Policy. *Wikipedia*. Available from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B8%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%B2_%D0%92%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B9_%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 [in Ukrainian].
12. CHERNOVA, Maryna. *Vyshyvanka as a Consciousness Breakdown. How the Masters of Bakhmut Destroy the Stereotypes about the “Russian” Donbas*. May 20, 2021. Available from: <https://freeradio.com.ua/vyshyvanka-iak-zlam-svidomosti-iak-maistryni-z-bakhmuta-ruiniut-stereotypy-pro-ruskyi-donbas/> [in Ukrainian].
13. BRZEZIŃSKA, Anna Weronika, Marioli TYMOCHOWICZ, eds. *Strój ludowy – od biografii przedmiotu do tożsamości paodmiotu. Atlas polskich strojów ludowych. Stroje ludowe jako fenomen kulturowy [Folk Clothes – from the Biography of the Object to the Identity of the Subject. Atlas of Polish Folk Costumes. Folk Attire as a Cultural Phenomenon]*. Wrocław, 2013. Publisher: Polish Ethnological Society. Available from: <https://repozytorium.amu.edu.pl/items/a150383f-8ca6-4c39-a9ae-2e49b4839a42> [in Polish].

Надійшло / Received 26.06.2023

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 04.03.2024